

Yeni Dünyada Eski Oyun: Eleştirel Perspektiften Türk-Amerikan İlişkileri

Ayşe Ömür ATMACA *

Özet

Türk-Amerikan “stratejik” ilişkileri Soğuk Savaş’ın başında ABD’nin çevreleme politikasının bir parçası olarak Türkiye’nin Amerikan askeri ve ekonomik yardımlarıyla ödüllendirilmesi ile başlamıştır. Bu makalenin temel amacı Türk-Amerikan ilişkilerini eleştirel bakışla analiz etmektir. Makalede klasik jeopolitik anlayışın sınırlarını göstermek amacıyla jeopolitik kavramının 19. yy’dan itibaren tarihsel gelişimi özetlenmekte ve modern ABD jeopolitik tahayyülünün biçimlendirilmesi karşısında kuramsal bir çerçeve çizilmektedir. Çalışmada, ABD siyaset yapıcılarının Türkiye’nin temsili üzerine söylemlerini incelemekte eleştirel jeopolitik kuramı kullanılmaktadır. Kuramsal literatür çerçevesinde bu çalışma jeopolitiği ideolojik bir kavram olarak ele almakta ve ABD jeopolitik söyleminin zaman içerisinde Türk-Amerikan ilişkilerini etkileme yollarını analiz etmektedir. Bu makalede Türk-Amerikan ilişkilerinin ABD’nin jeopolitik söylemi tarafından şekillendirildiği ve bu çerçevede iki ülkenin Soğuk Savaş ve sonrası dönemlerde dünyanın farklı yerlerinde çeşitli olaylarda işbirliği yaptığı ileri sürülmektedir. Ancak bu süreçte iki müttefik ABD jeopolitik söyleminin sınırlarının çizildiği çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Soğuk Savaş, Soğuk Savaş sonrası ve 11 Eylül sonrası dönemler bu çalışmanın ayrı bölümlerinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD Dış Politikası, Türk-Amerikan İlişkileri, Jeopolitik Söylem, Eleştirel Jeopolitik.

Old Game in the New World: Turkish-US Relationships from the Critical Perspective

Abstract

Turkish-American “strategic” relations were established at the beginning of the Cold War with Turkey being prized a huge amount of American military and economic aid as a part of the US policy of containment. This article aims to analyze Turkish-American relationship from critical perspective. In this study critical geopolitics is used to examine the US policymakers’ discourses over representations of Turkey. In the article, the historical evolution of the concept of the geopolitics since the end of the 19th century was outlined in order to reveal the limits of the classical geopolitical understanding, and to provide a theoretical framework against which the modern geopolitical imagination of the US has been formulated.

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Ayşe Ömür Atmaca, “Yeni Dünyada Eski Oyun: Eleştirel Perspektiften Türk-Amerikan İlişkileri”, *Ortaoğu Etütleri*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz 2011, ss.157-191.

Drawing on the theoretical literature, this article took geopolitics as a deeply ideological concept and analyzed the ways in which US geopolitical discourse has shaped the Turkish-American relationship over time. It is argued in this article that Turkish-American relations are shaped by the geopolitical discourses of the United States and in this framework two countries have cooperated on numerous efforts in different parts of the world both during and after the Cold War. However, the two allies also experienced several problems that display the limits of US geopolitical discourse. Cold War, post-Cold War and post-September 11 periods are analyzed in separate chapters of this study.

Keywords: US Foreign Policy, Turkish-American Relations, Geopolitical Discourse, Critical Geopolitics.

لعبة قديمة في الدنيا الجديدة العلاقات التركية – الأمريكية من منظور انتقادي

عائشة امور اتماجا

خلاصة

بدأت العلاقات «الاستراتيجية» التركية – الأمريكية في بدايات الحرب الباردة، كجزء من سياسة الولايات المتحدة الأمريكية المتضمنة الإحاطة ببلدان معينة، بالمساعدات العسكرية والاقتصادية التي قدمت لتركيا انذاك. ان الهدف الرئيسي لهذا المقال هو تحليل العلاقات التركية – الأمريكية من منظور انتقادي. و يتولى المقال، من أجل ابراز اطار الفكر الجيوسياسي التقليدي، تقديم عرض موجز للتطور التاريخي لمفهوم الجيوسياسة منذ القرن التاسع عشر، ورسم اطار مؤسساتي في مقابل تشكل الخيال الجيوسياسي للولايات المتحدة الأمريكية. ويتولى المقال كذلك تدقيق اقوال صانعي السياسة الأمريكية حول تركيا، مستخدما في ذلك القواعد الجيوسياسية من منظور نقدي. كما يتولى المقال ايضا، في اطار الادبيات القواعدية، تناول مصطلح الجيوسياسة باعتبارها مفهوما ايدولوجيا، وتحليل طرق تأثير العلاقات التركية – الأمريكية على المقولة الجيوسياسية للولايات المتحدة الأمريكية بمرور الزمن. كما يتطرق المقال الى حقيقة ان العلاقات التركية – الأمريكية قد تم وضعها في قوالب معينة من قبل المقولة الجيوسياسية للولايات المتحدة الأمريكية، وانه يشاهد ضمن هذا الاطار قيام الدولتين خلال وفي الفترات التي تلت الحرب الباردة بالتعاون المشترك في كثير من الأحداث وفي اماكن مختلفة من العالم. غير ان هذين الحليفين يعانيان خلال هذه التوتيرة من عديد من المشاكل ضمن الحدود التي خطتها المقولة الجيوسياسية للولايات المتحدة الأمريكية. ويتضمن المقال كذلك دراسة للموضوع في فترة الحرب الباردة وفي الفترة التي تلت تلك الحرب اضافة الى فترة ما بعد تاريخ 11 ايلول/ سبتمبر.

الكلمات الدالة : السياسة الخارجية للولايات المتحدة الأمريكية ، العلاقات التركية – الأمريكية ، المقولة الجيوسياسية ، الجيوسياسية النقدية.

Giriş

Soğuk Savaş iki süper gücün yayılcı politikalarını meşrulaştırarak dünya siyasetini şekillendirdikleri büyük bir jeopolitik söylem olarak kabul edilebilir. Türk-Amerikan stratejik ilişkileri Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında ABD'nin komünist tehlike karşısında uyguladığı çevreleme politikasının bir sonucu olarak Türkiye'nin Amerikan askeri ve ekonomik yardımlarını almaya başlamasıyla kurulmuştur. Bu tarihten sonra Türkiye, ABD jeopolitik söyleminde farklı zaman dilimlerinde "pivot ülke", "köprü", "bariyer", "askeri üs", "yol ayrımı", "enerji koridoru", "model", "müttefik", "Batılı", "Ortadoğulu", ya da "Akdenizli" olarak tahayyül edilmiştir.

Bu makalenin temel amacı Türk-Amerikan ilişkilerini ve ABD yönetimleri tarafından Türkiye'nin farklı zamanlarda nasıl tahayyül edildiğini ABD'nin jeopolitik söylemi üzerinden eleştirel bakışla analiz etmektir. Kuramsal literatür çerçevesinde bu çalışma jeopolitiği ideolojik bir kavram olarak ele almaktadır. Buna göre, Türkiye'nin konumu ABD dış politika yapıcılar tarafından kendi siyasetlerini meşrulaştırmak amacıyla tanımlanmış, değiştirilmiş ya da yeniden tanımlanmıştır. Bu makalede ayrıca zaman içerisinde ABD'nin Türkiye'yi tanımlarken aynı metaforları farklı anlamlarıyla kullandığının da altı çizilmektedir. İkinci olarak bu çalışmada Soğuk Savaş ve sonrasında ABD'nin kurduğu jeopolitik dünya düzeninde Türkiye ve ABD'nin pek çok alanda ve coğrafyada işbirliği yaptıklarını, iki ülke arasında yaşanan krizlerin ise ABD jeopolitik söyleminin sınırlarını oluşturduğu ileri sürülmektedir. Soğuk Savaş, Soğuk Savaş sonrası ve 11 Eylül sonrası dönemler bu çalışmanın ayrı bölümlerinde incelenecektir.

Kuramsal Çerçeve

Flint'e göre jeopolitik toprak üzerindeki rekabetten ziyade dünyayı algılayış biçimidir ve tıpkı kitaplar, filmler ya da televizyon gibi günlük yaşamımızın bir parçasıdır.¹ Öte yandan jeopolitik ABD, Türkiye ya da Ortadoğu gibi coğrafi olarak tanımladığı ve yaftaladığı birimlerden oluşan bir dünya modeli kurar. Dahası, jeopolitik dünya siyasetinde halihazırda

1 Colin Flint, *Introduction to Geopolitics*, (London, New York: Routledge, 2006), s. 13.

kullanılan coğrafi metaforları ve söylemleri yeniden üretir. Bu anlamıyla jeopolitik özellikle dış politika yapımını şekillendiren önemli faktörlerden birisi olarak kabul edilebilir.²

Jeopolitik kavramı tarih boyunca çeşitli biçimlerde anlaşılmış ve yorumlanmıştır. Bir taraftan kavram coğrafi koşullar ve siyaset arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmaları ifade eder. Bu bağlamda jeopolitik dünya siyasetini açıklayabilmek için “demir perde”, “üçüncü dünya” ya da “haydut devlet” gibi metaforları, çeşitli haritaları ya da tabloları kullanarak bir genel bir çerçeve çizer. Jeopolitik terimi aynı zamanda devletlerin dış politikalarını ve güvenlik politikalarını anlamak için kullanılabilir. Basit bir dünya modeli oluşturur.³ Öte yandan jeopolitik Henry Kissinger, Alexander Dugin ve Alman jeopolitiğinin takipçilerinin oluşturduğu muhafazakar siyasi bir söylemi ifade eder.⁴

Jeopolitik her ne kadar terim olarak ilk defa 1899 yılında İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen tarafından kullanılmış olsa da 15. yy.’da Batılı devletlerin emperyalist yayılcı politikalarında başat bir düşünme biçimi olmuştur.⁵ Ancak modern dünyada kullanılan jeopolitik kavramını anlamak için 19.yy’ın ikinci yarısına göz atmak gerekmektedir. Uluslararası ilişkilerdeki realizm kuramının temel prensiplerini benimseyen klasik jeopolitik kavramı ilk olarak Amerikalı tarihçi ve asker Amiral Alfred Thayer Mahan tarafından ABD’nin dünyadaki etkinliğini arttırması için önerdiği jeopolitik plan ile gündeme gelmiştir.⁶ Daha sonra İngiliz coğrafyacı Halford Mackinder jeopolitiği dünya siyasetinde bir model olarak kullanmaya başlamıştır. Mackinder çalışmalarında Avrasya bölgesinin merkezini “Pivot Bölge” ya da “Merkez Kara” olarak nitelendirmiş ve bu bölgeyi yöneten devletlerin tüm dünyaya hakim olacağını altını çizmiştir.⁷

2 Klaus Dodds, *Geopolitics: A Very Short Introduction*, (Oxford: Oxford University Press, 2007), ss. 4-5.

3 Ken Booth (ed.), *Statecraft and Security: The Cold War and Beyond*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), s. 18.

4 Alexander B. Murphy et. al., “Is There a Politics to Geopolitics?”, *Progress in Human Geography*, Cilt 28, No.5, 2004, s. 619.

5 Gearóid Ó Tuathail, *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*, (London, New York: Routledge, 1996), s. 45.

6 Alfred Thayer Mahan, *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1782*, (London: Little, Brown and Company, 1890).

7 Halford John Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, (Washington DC: National Defence University Press, 1996), s. 106.

Modern jeopolitik kavramı daha sonra Alman yazarlar Fredrich Ratzel ve Karl Haushofer'in "Yaşam Alanı" çalışmalarının da etkisiyle ırkçı Nazi politikalarının bir parçası haline gelmiştir.⁸ Jeopolitiğin Nazi rejimi ile ilişkilendirilmesi İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki ilk yıllarda akademisyenlerin terimden uzak durmasına neden olmuştur.

Jeopolitik meselelerin Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan siyasi söylemi de derinden etkilediği görülmektedir. Cox'a göre Soğuk Savaş iki süper güç arasındaki karşıtlık ve bağımlılık olarak tanımlanan iki zıt ilişkiyi temel alan ve tarafların birbirleri karşısında üstünlük kazanmak amacıyla dünyayı "bizim", "sizin" ve "tartışmalı bölgeler" olmak üzere üçe ayırdıkları bir jeopolitik sistemdir.⁹ Hans Morgenthau gibi önemli akademisyenlerin de etkisiyle Soğuk Savaş döneminde jeopolitik ABD güvenlik söyleminin çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Mackinder'in "Kara Hakimiyeti" ve Spykman'ın "Kenar Kuşak" kuramları ABD dış politika yapıcılarının Soğuk Savaş çevreleme politikalarının temellerini oluşturmaktadır.¹⁰

ABD'nin bu dönemdeki siyasetini anlamada "çevreleme politikası" ve "domino teorisi" en önemli iki jeopolitik kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Sovyetler Birliği'nde görevli diplomatı George Kennan'ın Moskova'dan yazdığı "Uzun Telgraf" ve Foreign Affairs dergisinde Temmuz 1947'de yayınlanan "Bay X" makaleleri yalnızca Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasının temellerini atmamış, aynı zamanda uluslararası ilişkiler gündemini de şekillendirmiştir.¹¹ Bu dönemde ABD jeopolitik söylemi akademik çevreler ve siyasetçiler tarafından desteklenmekle kalmamış aynı zamanda yeniden üretilmiştir.

12 Mart 1947 tarihinde ABD Başkanı Harry Truman Kongre'de yaptığı tarihi bir konuşma ile Yunanistan ve Türkiye için hazırlanan yardım

8 David Atkinson ve Klaus Dodds, "Introduction", içinde David Atkinson ve Klaus Dodds (ed.), *Geopolitical Traditions: Critical Histories of a Century of Geopolitical Thought*, (London, New York: Routledge, 2000), s. 4.

9 Robert W. Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", içinde Robert O. Keohane (ed.), *Neorealism and Its Critics*, (New York: Columbia University Press, 1986), s. 244.

10 Fred M. Shelley, et.al., *Political Geography of the United States*, (New York, London: The Guilford Press, 1996), s. 208.

11 George Kennan, *Memoirs, 1925-1950*, (New York: Pantheon Books, 1967), ss. 547-559; X, "The Sources of Soviet Conduct", *Foreign Affairs*, Cilt 25, No. 4, 1947, ss. 566-582.

yasasına onay isteyerek ABD'nin komünizm karşısındaki sınırlarını çizmiştir. Daha sonra "Truman Doktrini" olarak adlandırılan bu konuşma ABD'nin Soğuk Savaş jeopolitik tahayyülünün ilk önemli açıklaması olarak kabul edilmektedir.¹² Başkan Truman'ın konuşmasında kullandığı "domino teorisi" mantığı ileriki yıllarda Kore Savaşı'nda ve Vietnam Savaşı'nda, 1970'lerde Şili ve Angola'daki çatışmalarda ve 1980'lerde Başkan Reagan tarafından Orta Amerika'ya yönelik politikaların temelinde kullanılmıştır.¹³

İki kutup arasındaki yumuşama döneminde ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger Amerikan yönetiminde jeopolitik kavramını uluslararası siyasette dengeleme politikaları ile açıklayan¹⁴ ve böylece kavramın ABD siyasetinde itibarını yükselten en önemli siyasetçi olduğu söylenebilir. Leslie Hepple'nin de belirttiği gibi Kissinger jeopolitiği güç dengesi ile tanımlanan dünyada "küresel denge" ve "kalıcı ulusal çıkarlar" gibi kavramların altını çizmek amacıyla kullanmıştır.¹⁵ Başkan Carter'in güvenlik danışmanı Brzezinski gibi siyasi figürler de zaman içinde "jeostrateji" kavramını ABD'nin çıkarlarını meşrulaştırmak amacıyla kullanmışlardır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile iki kutuplu dünya yıkılarak yerine ABD'nin tek süper güç olduğu yeni bir düzen ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş jeopolitik söyleminin ortadan kalktığı bu yeni süreçte siyasi faktörlerin yanı sıra ekonomik ve çevresel faktörlerin de önem kazandığını söylemek mümkündür. Luttwak Soğuk Savaş sonrası dönemdeki jeopolitiği "jeo-ekonomik" olarak tanımlarken¹⁶, Dalby'e göre bu yeni jeopolitik anlayışı jeo-ekonomik değil "ekopolitik" olarak tanımlanmalıdır.¹⁷

Bu dönemde ABD jeopolitik söylemi akademik çevrelerde de yeniden biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu"

12 Gearóid Ó Tuathail, et.al., *The Geopolitics Reader*, (2. Baskı), (New York: Routledge, 2006), s. 60.

13 Dean Acheson, *Present at the Creation, My Years at the State Department*, (New York: W. W. Norton & Co., 1969), s. 219.

14 Henry Kissinger, *The White House Years*, (London: Weidenfeld and Nicholson, 1979), s. 914.

15 Leslie Hepple, "The Revival of Geopolitics", *Political Geography Quarterly*, No. 5, Supplement 1986, s. 25.

16 Edward Luttwak, "From Geopolitics to Geo-economics", *The National Interest*, No. 20, s. 20.

17 Simon Dalby, *Environmental Security*, (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002), s. 72.

ve Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezleri 1990'lar ve sonrasında ABD dış politikasını yönlendiren en önemli çalışmalardır.¹⁸ Eleştirel jeopolitik kuramı uluslararası ilişkilerde 1980'lerin sonunda neorealizm kuramına ve onun pozitivist metodolojisine tepki olarak ortaya çıkan eleştirel yaklaşımlara paralel olarak akademisyenler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Simon Dalby ve Gearóid Ó Tuathail'in öncülük ettiği bu yaklaşım temel olarak Frankfurt Okulu'ndan ve Michel Foucault ve Edward Said gibi postmodern akademisyenlerin görüşlerinden etkilenmiştir.

Bu çerçevede eleştirel jeopolitik kuramı önce 19. yüzyılda Batılı devletlerin emperyalist projelerinin bir parçası olarak ortaya çıkan klasik jeopolitik anlayışının temellerini sorgularken bu terminolojide kullanılan kavramların masum, doğal ya da iddia edildiği gibi objektif olmadığını; aksine güç-iktidar ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıktıklarını ileri sürer.¹⁹ Bu görüşe göre dil ve söylem jeopolitik tahayyüllerin oluşturulması konusunda çok büyük bir etkiye sahiptir. Ülkeler bu söylem ve tahayyüller aracılığı ile yaptıkları siyaseti meşrulaştırırlar ve dolayısıyla dünya siyasetine yön verirler. Öte yandan eleştirel jeopolitik mekanların nasıl ve neden "tehdit" ya da "stratejik olarak önemli" olarak tanımlandığını ve bu tanımlamaların zaman içerisinde nasıl değiştiğini göstermeye çalışır. Jeopolitik söylem yalnızca yalnızca metin, görüntü ya da konuşmalar olmaktan öte ontolojik etkileri olan dil, fikir ya da pratikleri de kapsar.²⁰ Yanık'ın belirttiği gibi metaforlar bu çerçevede jeopolitik temsili ya da tahayyülü oluşturan söylemsel pratikler için bir araç olmuşlardır.²¹

Bu çalışmanın geri kalanında ABD dış politikasının temel dinamikleri, Türkiye'nin jeopolitik olarak bu söylemde nasıl tahayyül edildiği ve bu

18 Francis Fukuyama, "The End of History?", *National Interest*, No. 16, Yaz 1989, ss. 3-18; Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, (New York: The Free Press, 1992); Samuel Huntington, "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Cilt 72, No. 3, Yaz 1993, ss. 22-49.

19 Gearóid Ó Tuathail, "The Postmodern Geopolitical Condition: States, Statecraft, and Security at the Millennium", *Annals of the Association of American Geographers*, Cilt 90, No. 1, 2000, s. 166.

20 Martin Müller, "Reconsidering the Concept of Discourse for the Field of Critical Geopolitics: Towards Discourse as Language and Practice", s. 325; Gearóid Ó Tuathail, "Theorizing Practical Geopolitical Reasoning: The Case of US. Policy towards Bosnia in 1992", *Political Geography*, Cilt 21, No. 5, 2002, ss. 605-606.

21 Lerna Yanık, "The Metamorphosis of 'Metaphors of Vision': 'Bridging' Turkey's Location, Role and Identity After the End of the Cold War", *Geopolitics*, Cilt 14, No. 3, Ağustos 2009, s. 533.

tahayyülün ilişkileri nasıl etkilediği eleştirel jeopolitik kuramından yararlanılarak incelenmeye çalışılacaktır.

İlişkilerin Başlaması ve Soğuk Savaş Dönemi

Türk-ABD ilişkilerinin kökenleri yaklaşık 200 yıl öncesine dayansa da ilişkiler 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren “stratejik” olarak tanımlanmaya başlanmıştır. 18. yy'ın sonlarında Osmanlı İmparatorluğu-ABD ilişkileri ticaret ve misyonerlik faaliyetleri bağlamında kurulmuştur.²² Türkiye ile ABD'yi bugün bildiğimiz anlamda biraraya getiren olay ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den üs ve toprak talebinde bulunmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı dünyadaki varolan dengeleri değiştirmiş ve dolayısıyla Türk Boğazları, Sovyetler Birliği için hayati öneme sahip hale gelmiştir. Yalta Konferansı'nda 1936 Montreux Sözleşmesi'nin revize edilmesini talep eden Sovyetler Birliği²³ 1945 yılına gelindiğinde bir yandan boğazların ortak savunması hakkındaki talepleri hususunda Türkiye'ye yaptığı baskıları arttırırken diğer yandan da Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı talep etmiştir.²⁴ Tüm bu gelişmeler karşısında ABD ve İngiltere başlangıçta çok net bir tavır sergilemezken daha sonra Türkiye'nin petrol bölgelerine de yakınlığı dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin karşısında yer almışlardır.²⁵ 1945 yılının Aralık ayında Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un Sovyetler Birliği'nin talepleri hususunda kişisel güvence vermesiyle ABD'nin desteğini alan Türkiye, Temmuz 1946 tarihinde Sovyet önerisini açıkça reddetmiştir.²⁶

22 Eleanor H. Tejirian, “The United States, the Ottoman Empire and the Post War Settlement”, içinde Reeva Spector Simon ve Eleanor H. Tejirian, *Creation of Iraq, 1914-1921*, (New York: Columbia University Press, 2004), s. 147.

23 Haluk Ülman, *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri: 1939-1947*, (Ankara: Sevinç, 1961), s. 52.

24 Kamuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri: 1920-1953*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), s. 283.

25 “Position on Question of the Turkish Straits-Exchange of Notes Between the Soviet Chargé d'affaires and Acting Secretary Acheson”, *Department of State Bulletin*, Cilt 15, No. 374, 1 Eylül 1946, s. 421.

26 Melvyn P. Leffler, “Negotiating from Strength: Acheson, the Russians, and American Power”, içinde Douglas Brinkley (ed.), *Dean Acheson and the Making of U.S. Foreign Policy*, (London: Macmillan, 1993), s. 177; Harry S. Truman, *Memoirs, Cilt 2, Years of Trial and Hope*, (Garden City, New York: Doubleday & Co., 1955), ss. 97-98.

5 Nisan 1946'da ABD savaş gemisi Missouri'nin Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini İstanbul'a getirmesi ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı Türkiye'yi destekleyeceğini açıkça göstermesinin yanısıra Türk-Amerikan ilişkilerinin de sembolik başlangıcı sayılabilir.²⁷ Aynı yıl yaşadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı İngiltere ABD'ye Yunanistan ve Türkiye'nin sorumluluklarını devrederken Amerikan yönetiminin de bölgedeki bu boşluğu Truman Doktrini ve Marshall Planı ile doldurmaya çalıştığını görüyoruz.

Kaldor'un da belirttiği gibi Soğuk Savaş aslında bir söylem, ya da başka bir deyişle kelimeler savaşıdır.²⁸ Soğuk Savaş jeopolitiği farklı siyasi-ekonomik modeller önermesinin yanısıra çeşitli metaforlar ve coğrafi tahayyüller de yaratmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi “çevreleme” ve “domino etkisi” kavramları ABD yönetimlerinin bu dönemde siyasi manevralarını meşrulaştırmakta kullandıkları ve Türk-Amerikan ilişkilerinin temellerini ve yapısını anlamakta en önemli jeopolitik kavramlardır.

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Türkiye'ye olan ilgisinin temelinde jeopolitik kaygılar yatmaktadır. ABD'nin bu dönemdeki amacı özellikle Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da Sovyet yayılmacılığını engellemektir. Bu çerçevede Türkiye'nin konumu ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevreleme siyasetine tam olarak uymaktadır. Bu jeopolitik algılamalar çerçevesinde Türkiye Soğuk Savaş yılları boyunca ABD tarafından “değerli bir müttefik”, Sovyetler Birliği'nin tehditine karşı “bariyer”, NATO'nun güney kanadının “koruyucusu”, “şişenin ağzındaki tıpa” ve dahası Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de “askeri üs” olarak görülmektedir.

İngiltere'nin bölgeden çekilmesinin ardından ABD yönetimi Türkiye ve Yunanistan'ın Batı'nın ekonomik desteği olmaksızın Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girebileceğini ve domino etkisiyle bu durumun tüm bölgeyi etkileyebileceğini düşünerek harekete geçmiş ve Başkan Truman 12 Mart 1947 tarihinde Kongre karşısında savaş sonrası dönemin en önemli konuşmasını yapmıştır. Truman'ın konuşmasının ardından ABD Dışişleri Bakanı Marshall'ın 5 Haziran 1947'de yaptığı konuşma da

27 Şühnaz Yılmaz, “Challenging the Stereotypes: Turkish-American Relations in the Inter-War Era”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 42, No. 2, (Mart 2006), s. 230.

28 Mary Kaldor, *The Imaginary War: Understanding the East-West Conflict*, (London, Basil Blackwell, 1990).

ABD'nin Avrupa'ya yardım programı olan Marshall Planı'nın başlangıcı olmuştur.²⁹ Tüm bu politikalar sayesinde Yunanistan, Türkiye ve Batı Avrupa'ya milyonlarca dolarlık yardım akmaya başlamıştır.

1949 yılında kurulan ve Soğuk Savaş jeopolitik düzeninin en önemli kurumlarından olan NATO'ya üye olmak Türkiye tarafından "Batılı" bir ülke olma yolundaki en önemli adım olarak algılanmıştır. Mayıs 1950'de NATO üyeliği için yaptığı başvuru reddedilen Türkiye,³⁰ daha sonra ABD'nin Yunanistan'ın ittifaka kabul edilip Türkiye'nin reddedilmesinin gerçekçi olmayacağını kabul etmesinin³¹ ardından 18 Şubat 1952'de NATO'ya üye oldu. Bu çerçevede Türkiye ABD yönetimi için Sovyet yayımlacılığını önleme mücadelesinde NATO'nun "güney kanadı" haline geldi.³²

1950'lerdeki problemsiz geçen yılların ardından 1960'ların başında ve iki blok arasındaki yumuşama döneminde Türk-Amerikan ilişkilerinin boyutları sorgulanır hale geldi. Mayıs 1960'ta yaşanan Amerikan U-2 casus uçağının Sovyet topraklarında bulunması olayı ve Türkiye'nin bu olay nedeniyle uluslararası camiada düştüğü zor durum bu dönemde yaşanan sorunların başlangıcı olmuştur.³³ Benzer bir şekilde 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizi sonrasında yaşanan Jüpiter Füze Krizi Türkiye'nin ABD'ye olan güvenini derinden sarsmıştır.³⁴ 1971'de ABD'nin yoğun baskıları sonucunda tarımsal afyon ekiminin yasaklanması bu dönemde Türkiye'de ABD'ye olan bağımlılığın çok ciddi bir biçimde eleştirilmesine neden olmuştur.³⁵

29 OECD, "The Marshall Plan Speech at Harvard University, 5 June 1947", http://www.oecd.org/document/10/0,3343,en_2649_201185_1876938_1_1_1_1,00.html, (Erişim Tarihi 22 Mart 2010).

30 Melvyn P. Leffler, "Strategy, Diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945-1952", *The Journal of American History*, Cilt 71, No. 4, (Mart 1985), ss. 807-825.

31 US Department of State, *FRUS: The Near East, South Asia, and Africa, 1949, Cilt VI*, (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1949), pp. 39.

32 Richard Perle ve Michael J. McNamara, "US Security Assistance for Turkey and the Challenge of Aid for the Southern Flank", *NATO's Sixteen Nations*, Cilt 32, No. 2, (Nisan 1987), ss. 94-97; Yasemin Çelik, *Contemporary Turkish Foreign Policy*, (Westport: Praeger, 1999), s. xii.

33 Leonard Victor Scott, *The Cuban Missile Crisis and the Threat of Nuclear War*, (New York: Continuum, 2007), ss. 58-59.

34 George S. Harris, "Turkey and the US", içinde Kemal Karpat, *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1971*, (Leiden: E.J.Brill, 1975), s. 191.

35 James Spain, "The United States, Turkey and the Poppy", *The Middle East Journal*, Cilt 29, No. 3, (Yaz 1975), s. 307.

ABD ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan yumuşama döneminde Türkiye'nin stratejik öneminin azaldığı düşünülse de 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ve İran devriminin ardından Türkiye'nin bölgede ABD için önemi tekrar artmıştır. ABD 1980'li yıllarda da Türkiye'yi tıpkı 1950'li yıllardaki gibi "sorunlu bölgedeki güvenilir bir müttefiki" olarak tanımlamaya devam etmektedir.³⁶ Bu koşullarda ABD bölgedeki askeri kapasitesini arttırmak amacı ile 29 Mart 1980 tarihinde Türkiye ile Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nı imzalamıştır.³⁷

Askeri ilişkiler ve istihbarat ilişkilerinin ABD'nin stratejik çıkarları ve kaygıları üzerine kurulan bu ittifakin en önemli parçası olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş yılları boyunca ABD bölgeye olan müdahalelerini gerçekleştirebilmek amacıyla büyük miktarda ekonomik ve askeri yardım karşılığında Türkiye'yi askeri bir üs haline getirmiştir. ABD ve Türkiye arasında 1954 yılında imzalanan Askeri Tesis Anlaşması Türkiye'de resmi olarak ABD üslerinin açılmasını sağlamıştır.³⁸ Ancak askeri üs meselesi özellikle Türkiye'nin 1970'li yıllarda bu üsleri kapatma yönündeki eğilimi sonucunda iki ülke arasında önemli bir sorun kaynağı haline gelmiştir. 1969 yılında imzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması ABD üslerinin statülerini radikal bir biçimde değiştirmese de bu üslerdeki ABD personelinin azalmasına neden olmuştur.³⁹ 1975-1978 yılları arasında uygulanan ABD silah ambargosu döneminde de Türkiye bu üslerin pek çoğunun işlerliğini askıya almıştır.

Soğuk Savaş yıllarında iki ülke arasında yaşanan ve ABD jeopolitik söyleminin sınırı olarak da kabul edilen en önemli kriz Kıbrıs sorundur. ABD'nin Kıbrıs konusundaki en büyük endişesi adadaki toplumlar arasındaki etnik çatışmanın büyümesi ve bunun ileride bir Türk-Yunan savaşı haline gelmesidir. Böyle bir olası savaşın sonunda NATO'nun güney kanadı çökecek ve bu da ittifakin iyice zayıflamasına neden ola-

36 George McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*, (Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1990), s. 177.

37 Dankwart A. Rustow, *Turkey: America's Forgotten Ally*, (New York: Council on Foreign Relations, 1987), ss. 104-105.

38 Simon Duke, *United States Military Forces and Installations in Europe*, (New York: Oxford University Press, 1989), s. 275; William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, (London: Frank Caas, 2000), s.123.

39 Richard F. Nyrop (ed.), *Turkey: A Country Study*, (Washington, DC: The American University, 1980), s. 278.

cak, Yunanistan ve Türkiye'nin ABD ile oluşturduğu siyasi, askeri ve iktisadi alanlardaki işbirliği sona erecek ve bu ülkelerdeki ABD üslerinin varlığı tehlikeye girecektir. Dahası bu anlaşmazlık Batı'nın parçalanmasının sembolü olacak ve Batı ittifakının prestiji oldukça sarsılacaktır.⁴⁰

1960 yılının Ağustos ayında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından adadaki şiddet giderek tırmanmış ve 1964 yılına gelindiğinde Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'la birlikte 1960'ta imzaladığı Garanti Anlaşması⁴¹ maddeleri uyarınca adaya müdahale etmeye karar vermiştir.⁴² Türkiye'nin bu kararına cevaben 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'un Türkiye Başbakanı İnönü'ye gönderdiği mektup iki ülke arasında çok büyük bir diplomatik krize neden olmuştur. Mektupta Başkan Johnson Türkiye'yi Amerikan askeri malzemelerini bu amaçla kullanmaktan men ederken eğer adaya müdahale edilirse herhangi bir Sovyet saldırısında NATO'nun Türkiye'yi savunmayacağını sert bir dille belirtmiştir.⁴³

1960'lar Türkiye'nin adaya müdahale etmesiyle sonuçlanmasa da Temmuz 1974'te Türk yönetimi adadaki Türk toplumunu korumak amacıyla adaya askeri müdahalede bulunmuş ve adanın yaklaşık yüzde 40'ını ele geçirmiştir.⁴⁴ Böylece Türk-Amerikan ilişkilerinin en zor dönemi bu olayların ardından başlamış ve ABD Kongresi bu müdahaleye tepki olarak 5 Şubat 1975 tarihinde Türkiye'ye yaklaşık 4 yıl sürecek olan askeri ambargo uygulama kararı vermiştir.⁴⁵ Jimmy Carter'ın ABD Başkanı seçilmesinin ardından Türkiye'ye karşı uygulanan silah ambagosu Ekim 1978 tarihinde kaldırılmıştır.⁴⁶

40 Monteagle Stearns, *Entangled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*, (New York: Council on Foreign Relations, 1992), ss. 11-16.

41 Theodora Kalaitzaki, "US Mediation in Greek – Turkish Disputes since 1954", *Mediterranean Quarterly*, Cilt 16, No. 2, (Bahar 2005), s. 112.

42 Cihat Göktepe, "The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey's Foreign Relations", *Middle Eastern Studies*, Cilt 41, No. 3, (2005), s. 435.

43 "Correspondence between President Johnson and Prime Minister İnönü, June 1964, as released by the White House, January 15, 1966", *Middle East Journal*, Cilt 20, No. 3, (Yaz 1966), ss. 386-393.

44 Ellen B. Laipson, *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*, (Washington: US Government Printing House, 1981), s. 1.

45 US House of Representatives and Senate, *Legislation on Foreign Relations Through 1979: Current Legislation and Related Executive Orders: Cilt 1*, (Washington, US Government Printing Office, 1980), s. 113.

46 Theodore A. Coulombis, *The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle*, (New York: Praeger, 1983), s. 106.

Soğuk Savaşın bitişinin ardından ABD'nin jeopolitik tahayyülleri ve pratiklerinin değişmesi Türkiye'nin jeopolitik tahayyülünün de değişmesine neden olmuştur. Bu değişimi anlamak için Soğuk Savaş sonrası dinamiklere göz atmak faydalı olacaktır.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem

1990'ların başından itibaren dünyanın jeopolitik haritası ve uluslararası sistemin dinamikleri değişmeye başladı. Dünya siyasetinin yeni paradigmasını tanımlamaya çalışırken pek çok stratejist jeopolitiğin tamamen ortadan kalktığını ifade etseler de Agnew'ın da belirttiği gibi bu yeni dönemde dünya siyasetini yine jeopolitik söylemler şekillendirmeye devam etmiştir.⁴⁷

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ABD yalnızca düşmanını kaybetmemiş, aynı zamanda dünya siyasetindeki duruşunu da yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Bush yönetimi tek süper güç olarak dünya siyasetini coğrafi olarak yeniden şekillendirmeye başlarken yeni düşmanı “belirsizlik ve istikrarsızlık” olarak tanımlamış,⁴⁸ ve bu yeni yaklaşıma da “Yeni Dünya Düzeni” adını vermiştir.⁴⁹

Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ABD'nin tasarladığı bu yeni jeopolitik düzendeki rolünü tanımlaması ve hatta uygulaması için çok önemli bir araç olmuştur. Bush yönetimi “haydut devlet” terimini bu dönemde bölgedeki çıkarlarını ve çevreleme politikalarını meşrulaştırmak amacıyla kullanmıştır. 1990'lı yıllarda Clinton döneminin jeopolitik söylemi ise Amerikan siyasi ve iktisadi stratejisini meşrulaştırma temeline oturmaktadır. Bu çerçevede 1994 yılında formüle edilen “İkili Çevreleme” siyaseti Clinton yönetiminin Ortadoğu'daki stratejisini oluşturmuştur.⁵⁰

47 John Agnew et.al. (ed.), *A Companion to Political Geography*, (Oxford: Blackwell, 2003), s. 17.

48 George Bush, “Oklahoma State University Commencement Address (excerpts) 4 May 1990”, *Survival*, Cilt 32, No. 4, (Temmuz 1990), s. 364.

49 George Bush, “The President's News Conference on the Persian Gulf Conflict”, January 18, 1991, John T. Woolley ve Gerhard Peters, *The American Presidency Project*, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=19229>, (Erişim Tarihi 5 Ağustos 2010).

50 Stephen C. Pelletiere, *Landpower and Dual Containment: Rethinking America's Policy in the Gulf*, (Strategic Studies Institute: U.S. Army War College, Kasım 1999), s. 3.

Türkiye bu yeni ortamda kendini ABD'nin de çıkarlarının bulunduğu üç istikrarsız bölgenin -Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu- ortasında buldu. ABD yönetimine göre Türkiye bu istikrarsız coğrafyada "Batılı" bir ülke olarak ABD'nin Irak siyasetinde "kilit" ülke olmuş ve Operasyon Kuzey İzleme'de hayati öneme sahip bir "üs" olarak rol oynamıştır. Dahası, Türkiye bu dönemde Orta Asya ülkelerine "model" olarak gösterilmiş, Batı ile bölge arasında "köprü" olarak tanımlanmış, Rusya ve İran karşısında bölgede "dengeleyici" bir unsur olarak görülmüş, Hazar enerji kaynaklarının batı pazarlarına aktarımı konusunda bir "kapı" ya da "köprü" olarak görevlendirilmiş ve Balkanlardaki "barışın sağlayıcısı ve koruyucusu" olmuştur.⁵¹

Türkiye bu dönemin başlangıcında stratejik önemini azaldığı yönünde endişeler taşımaktaydı. Türkiye Başbakanı Turgut Özal 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesinin ardından başlayan Körfez Savaşı'nı Türkiye'nin ABD'ye olan sadakatini göstermede çok önemli bir fırsat olarak görüyordu.

6 Ağustos 1990'da Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının kapatılması ile Türkiye Batı koalisyonu tarafında savaşa iştirak etmiş oldu. ABD'nin bölgedeki "güvenilir müttefiki" Türkiye bu operasyonlarda kullanılması için İncirlik hava üssünün kullanılmasına izin vererek ABD nezdinde stratejik önemini daha da arttırdı. Ancak Nisan 1991'de ortaya çıkan mülteci krizi sonucunda yaklaşık 500.000 Iraklı Kürt'ün Türk sınırlarına yığılması ile Türkiye için savaşın en sıkıntılı süreci başlamış oldu. 1991'de bu mültecilerin evlerine dönebilmeleri için kurulan Huzur Operasyonu Temmuz 1991'de yerini Çekiç Güç'e bıraktı. Bu çerçevede 2 Ağustos 1992'de Irak'ın kuzeyinde 36. paralelde oluşturulan "uçuşa yasak bölge" ile de bölgedeki Kürtlerin Saddam Hüseyin rejimine karşı korunması amaçlanıyordu.⁵² Ancak savaşın sonunda Saddam Hüseyin iktidarını korurken savaşın en önemli sonucu Iraklı Kürtlerin bölgede bağımsız bir devlet kurabilmeleri için güvenli bir alan yaratılması oldu. Bu da iki müttefik arasında uzun yıllar sürecektir olan sorunların başlamasına neden oldu.

51 Alan Makovsky, "US Policy toward Turkey: Progress and Problems", içinde Morton Abramowitz (ed.), *Turkey's Transformation and American Policy*, (New York: The Century Foundation Press, 2000), ss. 221-222.

52 Sabri Sayarı, "Turkey and the Middle East in the 1990s", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 26, No.3, (Bahar 1997), s. 45; William Hale, "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis", *Royal Institute of International Affairs*, Cilt 68, (1992), s. 688.

Soğuk Savaşın bitişi ve Sovyet tehditinin ortadan kalkması nedeniyle ABD Kongresi Türkiye, Portekiz ve Yunanistan'a verdiği askeri yardımları sona erdirmeye karar verdi.⁵³ Ancak Kongre'nin bu kararının sonra ortaya çıkan Körfez Savaşı'nın ardından Türkiye'ye yapılan askeri yardımın miktarında artış görüldü.⁵⁴ ABD yönetiminin bu çerçevede Türkiye'deki askeri varlığını ve personelini de azaltmaya karar vermesiyle varolan 12 hava üssünden ancak 5 tanesi -İncirlik, Batman, Diyarbakır, Malatya ve Muş- açık bırakıldı.⁵⁵ Bu dönemde Türkiye ile ABD arasındaki en önemli işbirliği konularından biri olan Türkiye'nin İsrail ile kurduğu ilişkiler ABD'nin bölgedeki politikaları için önemli bir destek noktası oluştururken⁵⁶ aynı zamanda Türkiye'nin askeri anlamda ABD'ye bağımlılığını da azalttı. Ayrıca 1991 yılında, Körfez Savaşının da etkisiyle 1980 yılında imzalanan ve Türk tarafının revizyon istediği Savunma ve İşbirliği Anlaşması yenilendi.⁵⁷

Soğuk Savaş döneminde ilişkilerdeki en büyük değişiklik meseleye ekonomik boyutun da katılmasıdır. 1991 yılında ilişkiler ABD yönetimi tarafından "Geliştirilmiş Ortaklık" olarak tanımlanmaya başlandı.⁵⁸ 1994'te Türkiye "Gelişmekte Olan Beş Büyük Pazar" içerisinde sayılmasının ardından 1997'de iki ülke ilişkilerini "Beş Maddelik Gündem" adı altında yeniden şekillendirdiler.⁵⁹ Buna göre enerji, ekonomi ve ticaret, Kıbrıs meselesi, savunma ve güvenlik işbirliği konuları gündemin en önemli maddeleri olarak belirlendi. 1999 yılında ise ABD yönetimi Türkiye ile ilişkilerini "Stratejik Ortaklık" olarak isimlendirdi.⁶⁰

53 Marc Parris, "Starting Over: U.S.-Turkish Relations in the Post-Iraq War Era", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 2, No. 1, (2003); George S. Harris, "U.S.-Turkish Relations", içinde Alan Makovsky ve Sabri Sayarı (ed.), *Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy*, (Washington D.C.: The Washington Institute for Near East Policy, 2000), s. 192.

54 Deputy for Financial Management Comptroller, "Foreign Military Sales, Foreign Military Construction Sales and Military Assistance Facts", *Defense Security Assistance Agency*, Eylül 1997, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetDoc?AD=ADA346400&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>, (Erişim Tarihi 13 Ocak 2011).

55 US Department of State, Congressional Presentation for Foreign Operations Fiscal Year 1986-2000, <http://www.fas.org/asmp/library> and <http://www.state.gov.documents>, (Erişim Tarihi 12 Temmuz 2010).

56 William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000*, s. 329.

57 Nasuh Uslu, "The Factors Affecting Turkey's Relations with the United States in the Post-Cold War Period", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Cilt 31, No. 2, (2000), s. 223.

58 William J. Clinton ve Tansu Çiller, "The United States and Turkey", *US Department of State Dispatch*, Cilt 4, No. 44, (1 Kasım 1993), s. 767.

59 US Department of Commerce, "The Big Emerging Markets", *Business America*, Cilt 115, No. 3, (1994), ss. 4-6.

60 William J. Clinton, "Remarks to the Turkish Grand National Assembly in Ankara", November 15, 1999, John T. Woolley ve Gerhard Peters, The American Presidency Project, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=56935>, (Erişim Tarihi 21 Ağustos, 2010).

Daha önce de belirtildiği gibi Balkanlar, Soğuk Savaş'ın ardından Türkiye ile ABD arasında önemli bir işbirliğine sahne oldu. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bölgede 1990'lar boyunca yaşanan iç savaş ABD liderliğinde Birleşmiş Milletler ve NATO'nun önce Bosna-Hersek'e daha sonra da Kosova'ya müdahaleleri ile sonuçlandı. Türkiye Bosna'daki ve Kosova'daki şiddetin sona ermesi için bölgeye uluslararası koalisyonlar çerçevesindeki müdahaleye katkıda bulundu.⁶¹

Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında Mackinder'in deyimiyle Avrasya'nın Kalbi olan Hazar bölgesinin çok önemli bir enerji üreticisi haline gelmesi ABD'nin bu dönemde enerji politikalarını bu bölge üzerine kurmasıyla sonuçlandı. Bu çerçevede Brzezinski bölgeyi Rusya, ABD, AB ve Çin'in küresel oyuncuları olduğu bir "Satranç Tahtası"na benzetmektedir. Brzezinski'ye göre Türkiye Karadeniz bölgesinde istikrarı sağlayan, Akdeniz'e ulaşımı kontrol eden, Kafkasya'da Rusya'yı dengeleyen, köktendinciliğin karşıtı ve NATO'nun güney kanadı olan bir ülke olarak oldukça önemli bir konuma sahiptir.⁶² ABD yöneticilerinin jeopolitik hesaplarına göre bölgedeki petrol ve gaz rezervleri ABD'nin Ortadoğu'ya enerji konusundaki bağımlılığını azaltabilirdi. Bu yüzden her ne kadar kendisi bu kaynakların en önemli tüketicisi olmasa da Orta Asya enerji kaynaklarının güvenliği ve kontrolü bu dönemde ABD'nin en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir. ABD'nin bölgede diğer bir amacı da İran'ı ve Rusya'yı Hazar petrollerinin ve doğalgazının üretiminde ve nakliyesinde rol oynamasını engellemektir.⁶³

ABD'nin petrol boru hatlarının inşası konusundaki en önemli hedefi enerjinin nakledilmesinde tekelleşmenin engellemesi ve enerji kaynaklarının güvenli bir biçimde Batı pazarlarına ulaştırılmasının sağlanmasıdır. Bu çerçevede Hazar petrolünün taşınması konusunda Rusya, İran ve Türkiye tarafından çeşitli projeler ve öneriler ortaya konulmuştur. Türkiye'nin önerdiği Hazar-Akdeniz Petrol Boru Hattı Projesi petrolü

61 Stephen F. Larrabee ve Ian O. Lesser, *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*, (Santa Monica: RAND, 2003), s. 77.

62 Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostategic Imperatives*, s. 47.

63 Chuck Hagel, "Energy Supplies in Eurasia and Implications for U.S. Energy Security", Hearing Before the Committee on Foreign Relations, (27 Eylül 2005).

Bakü'den alıp Tiflis üzerinden Ceyhan'a getirmektedir.⁶⁴ ABD diğerleri arasında daha pahalı bir proje olsa da Türkiye'nin bu önerisini desteklemeye karar vermiştir. Bu çerçevede Türkiye ABD tarafından "enerji köprüsü" ya da "enerji merkezi" olarak tahayyül edilmeye başlanmıştır.⁶⁵

Bu dönemde Türkiye ile ABD arasındaki bir başka işbirliği alanı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusundaki gelişmelerdir. Aslında ABD Türkiye'nin Ortadoğu ve Orta Asya'daki konumundan ve işbirliğinden memnun olsa da jeopolitik nedenlerden dolayı Avrupa Birliği'ne üyelik meselesini Türkiye'yi Batı tarafında tutması açısından çok önemli bir husus olarak görüyordu. Bu üyelik sayesinde Türkiye batılı kimliğini kaybetmeyecek ve bölgede ABD'nin istemediği ittifaklara girme ihtiyacı da duymayacaktı. Ayrıca ABD'ye göre AB üyeliği Türkiye'nin İslam dünyası ve Batı arasında "köprü" olmasını sağlayacaktı.⁶⁶ Bu sebeple ABD 1990'lar boyunca AB'ye Türkiye'nin üyeliği konusunda diplomatik olarak baskıda bulundu. 1999 Helsinki Zirvesi ABD'nin bu diplomatik manevralarının zirve noktası oldu ve sonuç olarak Türkiye'nin aday ülke olarak başvurusu kabul edildi.⁶⁷

Ó Tuathail'e göre Soğuk Savaş sonrası dönemin koşulları altında bazı bölgelerde jeopolitik boşluğun oluşması bu bölgelerdeki istikrarsızlığın temel nedenidir.⁶⁸ Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından kurulan yeni jeopolitik düzende Kafkasya ve Orta Asya'da sekiz yeni devlet bağımsızlığını ilan ederken bu bölge aynı zamanda büyük bir iktidar çatışmasının merkezi haline geldi. Türkiye bu dönemde ABD tarafından bölgede

64 Meliha Altunışık, "Turkey and the Changing Oil Markets in Eurasia", içinde Libby Rittenberg (ed.), *The Political Economy of Turkey in Post-Soviet Era: Going West and Looking East?*, (London: Praeger, 1998), s. 164.

65 Ali Tekin ve Iva Walterova, "Turkey's Geopolitical Role: The Energy Angle", *Middle East Policy*, Cilt 14, No. 1, (Bahar 2007), s. 86.

66 Carl Dahlman, "Turkey's Accession to the European Union: The Geopolitics of Enlargement", *Eurasian Geography and Economics*, Cilt 45, No. 8, (2004), s. 563.

67 Godson Sunday, "Turkey's Post Cold-War Relationship with the United States: A Critical Reappraisal", *Paper prepared for presentation at the 2008 Annual Conference of the International Studies Association in San Francisco, USA, March 26 – 29 2008*, http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/1/9/5/pages251958/p251958-1.php. (Erişim Tarihi 20 Ocak 2011).

68 Gearóid Ó Tuathail, "At the End of Geopolitics? Reflection on a Plural Problematic at the Century's End", *Alternatives*, Cilt 22, (1997), s. 35.

İran'ın İslamcı modeline ve Rusya'nın baskısına alternatif olarak bu ülkelerin geleceklere için "model" olarak tanımlanmaya başlandı.⁶⁹ ABD yetkililerine göre Türkiye bu ülkeler için hem bir "model" olacak hem de bu ülkeler ve Batı dünyası arasında "köprü" vazifesi görecekti.

Türkiye başlangıçta bölgeyle ilişki kurabilmek için bu ülkelerle varolan tarihi ve kültürel bağlarının altını çizerek ve bölgede "büyük ağabey" rolünü oynamaya çalıştı. Ancak bu noktada hem Türkiye için hem de bu devletler için sorunlar yaşanmaya başlandı. Öncelikle Türkiye Rusya ile bu mesele nedeniyle karşı karşıya gelmek istemiyordu. Öte yandan Türkiye'nin model olabilmesi için bu ülkeleri destekleyebilecek finansal kaynağı da yoktu. Orta Asya devletleri de geçmiş deneyimlerinden dolayı bu himaye düşüncesini kabul edemediler.⁷⁰ Tüm bu nedenlerden dolayı 1990'ların sonuna gelindiğinde Türkiye'nin Orta Asya ülkelerine model olması fikri ortadan kalktı. Ancak Türkiye'nin "model" olması düşüncesi ABD tarafından tamamen terkedilmedi. 1990'ların sonunda bu mesele bu sefer Ortadoğu ülkeleri için dile getirilmeye başlandı.

1990'lı yıllarda Kürt meselesi ABD'nin jeopolitik söyleminin sınırı olarak iki ülke arasındaki en büyük sorun haline gelmiştir. Savaş sırasında ortaya çıkan mülteci sorunundan sonra oluşturulan "uçuşa yasak bölge", bölgede batı destekli *ad hoc* bir Kürt devletinin kurulmasına ortam oluşturmuştur. Türkiye'deki ayrılıkçı Kürt gruplar da bölgedeki bu güvenlik boşluğundan büyük ölçüde istifade etmişler ve Türkiye'de istikrarsızlığa neden olmuşlardır. Bu yüzden kimileri tarafından Körfez Savaşı Türk-Amerikan ilişkilerinin zirve noktası olarak tanımlanırken Ian Lesser'in de belirttiği gibi bu durum sorunların başladığı yer olarak kabul edilmelidir.⁷¹

Bu dönemde Ankara'nın Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği konusundaki en büyük şüphesi ABD'nin bölgede bağımsız bir Kürt devletini destekleme konusundaki eğilimi olmuştur. Bu sorun Altunışık'ın da be-

69 Shireen Hunter, "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture", *The International Spectator*, Cilt 334, No. 1, (Ocak-Mart 1999), s. 77.

70 Gül Turan ve İlker Turan, "Turkey's Emerging Relationship with Other Turkic Republics", içinde Libby Rittenberg (ed.), *The Political Economy of Turkey in Post-Soviet Era: Going West and Looking East?*, s. 191 ; Philip Robins, "Between Sentiment and Self-Interest: Turkey's Policy towards Azerbaijan and Central Asian States", *The Middle East Journal*, Cilt 7, No. 4, (Güz 1993), s. 601.

71 Ian O. Lesser, "'Turkey, the United States, and the Delusion of Geopolitics", *Survival*, Cilt 48, No. 3, (Güz 2006), s. 2.

lirttiği gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinin yeniden tanımlanmasında en önemli etken ve iki ülke arasındaki önemli çatışma kaynağı olmaya devam edecektir.⁷²

11 Eylül ve Sonrası

7 Kasım 2000 tarihinde Cumhuriyetçi aday George W. Bush'un ABD Başkanı olarak seçilmesi ve bir yıl sonra da 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi ABD jeopolitik söyleminde önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Saldırlardan sonra ABD yönetimi yeni düşmanını "uluslararası terörizm" olarak tanımlamıştır. Bu noktada Başkan Bush'un klasik Soğuk Savaş metaforlarını yeniden kullanmaya başladığı görülmektedir.⁷³ "Komünizm" yerine "terörizm" ve "terörizme karşı savaş" kavramları ABD dış politikasının başat jeopolitik söylemi haline gelmiştir.

ABD ilk olarak saldırılardan sorumlu tuttuğu Afganistan'ı hedef almış ve Birleşmiş Milletler ve NATO desteği ile Afganistan'a karşı "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" adı altında savaş başlatmıştır. Ó Tuathail ve Shalley ABD'nin bu davranışını dünya üzerinde yeni bir jeopolitik düzen kurma çabası olarak tanımlar.⁷⁴ Bialasiewicz et al.' a göre Bush yönetiminin stratejik görüşleriyle 1992'de Wolfowitz ve Libby'nin hazırladığı ve yeni-muhafazakar güvenlik manifestosu olarak bilinen Savunma Planlama Yönergesi'nin arasında açık bir ilişki vardır.⁷⁵ Bu bakış açısına göre "haydut" ve "terörist" devletlerin saldırılarına karşı önlem almak için onlara "önceden saldırmak" meşru bir politika olarak tanımlanmıştır. Bu yeni güvenlik ortamında Başkan Bush, İran, Irak ve Kuzey Kore'yi "şeytan eksenli" olarak tanımlarken ve bu ülkeleri bölgelerindeki barış

72 Meliha Altunışık, "Turkish-American Security Relations: The Middle East Dimension", içinde Mustafa Aydın, Çağrı Erhan (ed.), *Turkish-American Relations: Past, Present and Future*, (New York: Routledge, 2004), s. 176.

73 George W. Bush, "Address Before a Joint Session of the Congress on the United States Response to the Terrorist Attacks of September 11", 20 September 2001, John T. Woolley ve Gerhard Peters, The American Presidency Project, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=64731>, (Erişim Tarihi 22 Temmuz 2010).

74 Gearóid Ó Tuathail ve F. Shelley, "Political Geography: From the 'Long 1989' to the End of the Post-Cold War Peace", içinde G. Gale ve J. Willmott (ed.), *Geography in America at the Dawn of the 21st Century*, (New York: Oxford University Press, 2004), s. 168.

75 Luiza Bialasiewicz et al., "Performing Security: The Imaginative Geographies of Current US Strategy", *Political Geography*, Cilt 26, (2007), s. 415.

ve istikrarı bozmakla suçlamıştır.⁷⁶ Bush'un "Şeytan Eksenini" konuşması ve "önleyici saldırı" stratejisi Bush yönetiminin daha önce Amerikan dış ve güvenlik politikalarının ana hatlarını oluşturan "caydırıcılık" ve "çevreleme" politikalarını terk etmeye başladığının ilk göstergeleri sayılabilir. Afganistan Savaşı'ndan sonra ABD yönetimi Irak'ın 11 Eylül saldırıları ile ilgisi olduğuna inanarak 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a savaş ilan etti. Wolfowitz gibi yetkililer bu savaş sonunda gerçekleştirilmesi planlanan Irak'taki rejim değişikliğinin tüm bölgenin yeniden yapılandırılması için çok önemli bir fırsat olduğu düşünmekteydiler.⁷⁷ Bu sebeple Irak Savaşı ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumak ve bu çerçevede bölgeyi yeniden şekillendirmek için bir çeşit siyasi mühendislik olarak da kabul edilebilir.⁷⁸

11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki gelişmeler Türk-Amerikan ilişkileri için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye'nin jeopolitik önemi bu dönemde ABD yönetimi tarafından tekrar sorgulanmış ve yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Bush yönetiminin teröre karşı savaş söylemi ABD tarafından tanımlanan üç haydut devletin ve şeytan eksenindeki iki ülkenin bölgedeki komşusu olan Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik rolünü de şüphesiz etkilemiştir.

Türkiye bu yeni dönemde de tıpkı geçmişte olduğu gibi ABD'nin jeopolitik söylemine uygun bir biçimde hareket etmiştir. 21 Eylül tarihinde Türkiye ABD'nin talebi üzerine hava sahasını açarak Afganistan operasyonuna açık destek vermiştir. 5 Ekim tarihinde ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, Türkiye Başbakanı Ecevit, Genel Kurmay Başkanı Kıvrıkoğlu ve Savunma Bakanı Çakmakçı ile görüşmesinin ardından Türkiye'nin bir "NATO müttefiki" olarak kendileri için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.⁷⁹ 10 Ekim tarihinde TBMM hükümetin yurtdışına asker gön-

76 George W. Bush, "Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union", 29 January 2002, John T. Woolley ve Gerhard Peters, The American Presidency Project, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29644>, (Erişim Tarihi 29 Ağustos 2010)

77 "Wolfowitz Shifts Rationale on Iraq War", *The Washington Post*, (12 Eylül 2003), s. A 23; Michael Elliott ve James Carney, "First Stop, Iraq", *Time Magazine*, (31 Mart 2003), s.75.

78 Jason D. Berggren ve Nicol C. Rae, "Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and Evangelical Presidential Style", *Presidential Studies Quarterly*, Cilt 36, No. 4, (2006), ss. 619-621.

79 Bülent Alırıza, "The Turkish Update", *The Center for Strategic and International Studies*, 12 Ekim 2001.

dermesine izin verse de Türkiye'nin Afganistan'daki en önemli rolünün Taliban rejiminin yıkılmasından sonra başladığı söylenebilir. Türk askerleri bölgedeki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'ne iki kez başkanlık etmiş, eski Dışişleri Bakanlarından Hikmet Çetin 2004-2006 yılları arasında NATO'nun Afganistan'daki sivil temsilciliğini yapmıştır.

Ancak Türkiye başlangıçta uluslararası terörizme karşı savaşta ABD'ye Afganistan operasyonunda verdiği desteği Irak Savaşı söz konusu olunca sürdürmemiş ve bu mesele bu dönemde iki ülke arasındaki önemli problem haline gelmiştir.

Irak Savaşı öncesinde ABD yönetimi savaşı kazanabilmek en uygun yolun kuzeyde bir cephe açmak olduğuna karar verirken bu çerçevede Cheney, Wolfowitz ve Grossman gibi yetkililer de bu planları resmi olarak Türk yetkililerle paylaşıp gerekli izinlerin alınması için baskı yapmaya başladılar.⁸⁰ Türkiye, Irak'ın komşusu ve ABD'nin stratejik müttefiki olarak bu konuda kendisini çok zor bir durum içerisinde buldu. Uzun süren müzakereler sonucunda Türkiye topraklarının ABD ordusu tarafından kullanılmasına izin verecek olan tezkere metni 1 Mart tarihinde parlamentoda oylandı ve 4 oy farkla reddedildi.⁸¹ ABD bu konuda Türkiye'nin koşulsuz desteğini beklerken bu beklenmedik karar ile şok oldu ve alternatif savaş planları yapmaya başladı. Türkiye parlamentosunun bu kararının ardından iki ülke arasındaki "stratejik ortaklığın" ölüp ölmediği konusunda tartışmalar yapılmaya başlandı.⁸²

Türkiye'nin desteği olmadan başlayan Irak Savaşı ve sonrasındaki gelişmeler iki ülke arasında var olan sorunları beslemeye devam etti. İlişkiler 4 Temmuz 2003 tarihinde Süleymaniye'de Türk askerlerinin ABD askerleri tarafından başlarına çuval geçirilmiş halde tutuklanmaları ile yeni bir kriz dönemine girdi. Bu olay ABD'nin Türkiye'nin 1 Mart kararına karşı aldığı rövanş olarak görülürken Türk yetkililer tarafından affe-

80 Bill Park, "Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, the United States and Northern Iraq", *Middle East Review of International Affairs*, Cilt 7, No. 2, (Haziran 2003), s. 14.

81 Michael Rubin, "A Comedy of Errors: American-Turkish Diplomacy and the Iraq War", *Turkish Policy Quarterly*, (Bahar 2005).

82 Rajan Menon ve S. Enders Wimbush, "The US and Turkey: End of an Alliance?", *Survival*, Cilt 49, No. 2, (2007), ss. 131-133.

dilemez olarak nitelendirilmiştir.⁸³ 1 Mart ve 4 Temmuz krizleri Ankara ve Washington'un Afganistan'dakinin aksine birbirlerinden farklı çıkarlarının olduğunu ve iki ülkenin bu konuda ortak tehdit algılayışlarının da kalmadığını göstermektedir.

2003 yılında yayınlanan "Yeni Küresel Savunma Stratejisi" çerçevesinde Türkiye'nin stratejik öneminin altı tekrar çizilmiş ve ABD iki ülke arasında yaşanan krizlere rağmen ilişkilerde düzelmeyi sağlamak amacıyla 2006 yılında Türkiye ile "Ortak Vizyon Belgesi"ni imzalamıştır.⁸⁴ Buna göre iki ülke Irak, Ortadoğu, Arap-İsrail çatışması, İran'ın nükleer programı, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Afganistan, terörizmle mücadele, Kıbrıs'ta barışın sağlanması gibi konularda işbirliği yapacaklarını taahhüt etmişlerdir.

Türkiye ve ABD 11 Eylül saldırıları sonrasında, özellikle Afganistan Savaşı'nda askeri işbirliğini önemli ölçüde arttırmışlardır. Türkiye'deki askeri üslerin bu çerçevede kullanımı ABD için hayati önem taşımaktadır. Ancak Irak Savaşı iki ülke arasında hem siyasi hem de askeri alanlarda önemli bir kırılma noktası olmuştur. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz 1 Mart tezkeresinin ardından açıkça Türk Ordusu'nu sorumluluğunu tam olarak yerine getirmemekle suçlamıştır.⁸⁵ 1 Mart krizinin bir başka önemli sonucu da ABD'nin Türkiye'deki askeri varlığını azaltma yolunda aldığı karardır.⁸⁶

Dünya üzerindeki enerji kaynakları üzerinde kontrol sağlamak 2000'li yıllarda da, tıpkı 1990'larda olduğu gibi, ABD yönetiminin en büyük önceliği olmuştur. Enerji konusunda Türkiye'nin bölge ile Batı arasında "köprü" olarak görülmesi 2000'li yıllarda da devam etmiştir. Bakü-Cey-

83 "Turkish, US Generals Meet, Eyes on Probe into Crisis", *Turkish Daily News*, (10 Temmuz 2003).

84 "Shared Vision and Structured Dialogue to Advance the Turkish-American Strategic Partnership", (5 Temmuz 2006), <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/SharedVision.pdf>, (Erişim Tarihi 2 Eylül 2010).

85 "Interview of U.S. Deputy Defense Secretary Paul Wolfowitz by CNN Türk", *CNN Türk*, (6 Mayıs 2003).

86 Office of the Assistant Secretary of Defense, "Global Posture: Testimony as Prepared for Delivery by Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld, Senate Armed Service Committee, Washington, DC, Thursday, September 23, 2004", *U.S. Department of Defense*, <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=156>, (Erişim Tarihi 11 Mart 2011).

han petrol boru hattının 2006 yılında tamamlanması ile Türkiye'nin bölgedeki stratejik önemini daha da artmıştır.

Türkiye'nin AB üyeliği konusunda bu dönemde de ABD'nin desteği devam etmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrasında ABD yönetimi Türkiye'nin AB'ye girmesi halinde Batı ile İslam dünyası arasında köprü rolü oynayacağı konusunun altını çizmiştir.⁸⁷ Başkan Clinton'un desteği ile aday ülke sıfatını almaya hak kazanan Türkiye bu sefer 2002 yılında Kopenhag'da yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde ABD'nin yürüttüğü lobi faaliyetlerinin de etkisiyle AB ile resmi olarak müzakere sürecine başlamak için ilk adımı atmıştır ve katılım görüşmeleri resmi olarak Ekim 2004 tarihinde başlamıştır.⁸⁸

Bu dönemde Türkiye'nin jeopolitik tahayyülü konusundaki en önemli gelişme Türkiye'nin Ortadoğu için ılımlı İslam modeli olarak tanımlanmasıdır. 1990'lı yıllarda Türkiye Orta Asya ülkeleri için "model" olarak gösterilmiş ancak bu konuda çok başarılı olamamıştı. 2000'li yıllarda ABD'nin bölgedeki en önemli amacı başta Irak olmak üzere bölgede bir dönüşüm gerçekleştirmektir. Afganistan ve Irak Savaşları ABD yönetimi tarafından Büyük Ortadoğu'nun dönüştürülmesi için çok önemli fırsatlar olarak görülmüştür. Bu süreçte yeni-muhafazakar ideoloji tarafından beslenen jeopolitik söylem ABD'nin jeopolitik tahayyüllerini şekillendirmede çok önemli bir araç haline gelmiştir. Bu çerçevede Irak'ta kurulacak olan demokratik modelin bölgedeki diğer devletlere sıçrayacağı öngörülmüştür. ABD'nin bölgedeki varlığını meşrulaştırmada bu sefer "demokratikleştirme" kavramı kullanılmaktadır.⁸⁹

Bu çerçevede Türkiye bölgede "Batılı", "demokratik" bir "örnek devlet" ve Ortadoğu'nun dönüştürülmesinde çok önemli bir "model" olarak tanımlanmıştır. ABD'nin "Büyük Ortadoğu Projesi" olarak isimlendirdiği bu planda Türkiye'nin model olarak sunulması ABD için de çok önemli

87 "President Bush Discusses Democracy, Freedom from Turkey", *White House*, 29 Haziran 2004, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/06/20040629-4.html>, (Erişim Tarihi 19 Eylül 2010).

88 Burak Akçapar, *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership*, (Maryland: Rowman&Littlefield, 2007), s. 47.

89 Aylin Güney ve Fulya Gökcan, "The Greater Middle East as a Modern Geopolitical Imagination in American Foreign Policy", *Geopolitics*, Cilt 15, No. 1, 2010, s. 30.

bir politika meselesi haline gelmiştir.⁹⁰ Türkiye bu projenin ABD'nin Ortadoğu siyasetinin önemli bir parçası olduğunu kabul ederek Haziran 2004 tarihinde İstanbul'da yapılan NATO zirvesinde projeye destek vereceğini açıklamıştır.⁹¹ Ancak bu plan Türkiye'nin laik kimliği konusundaki hassasiyetleri nedeniyle eleştirilmiş ve benimsenmemiştir.⁹² Bu nedenle "model" metaforu daha sonra "ilham kaynağı" ya da "örnek ülke" gibi daha yumuşak terimlerle yer değiştirmiştir.

Kürt Sorunu bu dönemde de ABD jeopolitik söyleminin sınırlarını oluşturmaya devam etmektedir. Türkiye güney cephesindeki savaşa kendi güvenliğine en büyük tehdit olan Kürt milliyetçiliğinin artması ve Irak'ın parçalanması endişeleriyle karşı çıkmıştır. Bu çerçevede iki ülke arasında Irak meselesi ile ilgili iki problem öne çıkmaktadır. İlk sorun bölgedeki istikrarsızlık sonucunda PKK'nın Türkiye'ye yönelik saldırılarında yaşanan önemli derecedeki artıştır. Her ne kadar 2005 sonrasında Türkiye ile ABD arasında bu konuda yapılan işbirliği General Ralston'un PKK ile mücadelede özel temsilci olarak atanmasıyla artmış olsa da ABD'nin bu konu hakkındaki isteksizliği iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesi, dahası Türkiye'de anti-Amerikan hareketlerin artmasına neden olmuştur.⁹³ İki ülke arasındaki bir diğer sorun ise Irak'ın toprak bütünlüğü meselesidir. Körfez Savaşı sonrasında oluşturulan "uçuşa yasak bölge" özerk Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin kurulmasına yol açmış ve bu da Türkiye'yi oldukça rahatsız etmiştir. Bölgeye 2003 yılında yapılan ABD müdahalesi bağımsız bir Kürt devleti kurulması konusunda önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Türkiye bu dönem boyunca ABD'den Irak'ın bütünlüğü konusunda garanti vermesi için baskıda bulunmuştur. Türkiye 2004 sonrasında Kuzey Irak Kürt yönetimi ile diyalog kurma siyasetini uygulamaya başlamış ve resmi temaslarını çeşitli ziyaretlerle arttırmıştır.⁹⁴

90 "Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa", *US Department of State Archive*, <http://bmena.state.gov/rls/fs/55743.htm>, (Erişim Tarihi 17 Ağustos 2010).

91 Robert W. Olson, "Relations among Turkey, Iraq, Kurdistan-Iraq, the Wider Middle East, and Iran", *Mediterranean Quarterly*, Cilt 17, No. 4, Güz 2006, s. 27.

92 "Başbuğ: İlimli İslam Laik Değil", *Radikal*, 20 Mart 2004.

93 Ömer Taşpınar, "The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey", *Insight Turkey*, Cilt 7, No. 2, Nisan-Haziran 2005.

94 Carol Migdalovitz, "Turkey: Selected Foreign Policy Issues and US Views", *CRS Report for Congress*, 29 Ağustos 2008, s. 9.

Özetle, 2000’li yıllara bakıldığında iki ülke arasında koşulsuz kabul edilen stratejik ortaklığın özellikle Irak Savaşı’ndan sonra ortadan kalktığı görülmektedir. Bu da temel olarak Washington’un jeopolitik bakışındaki 11 Eylül sonrası yaşanan değişikliklerden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Eleştirel jeopolitik kuramı çerçevesinde bu makale jeopolitik kavramının ideolojik bir kavram olduğunu ve Türk-Amerikan ilişkilerinin de ABD Soğuk Savaş jeopolitik söyleminin bir ürünü olduğunu ileri sürmektedir. Eleştirel jeopolitik dış politika ve güvenlik politikalarının dünya siyasetini şekillendiren jeopolitik tahayyüllerin bir ürünü olduğunu ileri sürerken aynı zamanda dilin/söylemin dış politika yapımındaki önemini de altını çizmektedir. Bu çerçevede ABD yönetimleri Türkiye’yi kendi çıkarları doğrultusunda tanımlarken farklı dönemlerde “kanat”, “bariyer”, “köprü” ve “model” gibi metaforlar ve “stratejik partner”, “stratejik müttefik”, “askeri üs” gibi kavramlar kullanarak ilişkiyi şekillendirmişlerdir. Ancak bazı metaforların farklı dönemlerde farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin “model” metaforu 1990’lı yıllarda Türkiye’nin Batılı ve demokratik özelliklerine vurguda bulunularak Orta Asya ülkeleri bağlamında kullanılırken, 2000’lere gelindiğinde bu metafor bu kez ülkenin İslami kimliği ön plana çıkartılarak Ortadoğu ülkeleri bağlamında kullanılmıştır.

“Değişim” sloganı ile Kasım 2008’de seçilen Başkan Obama’nın Ortadoğu’nun jeopolitik tahayyülünü değiştirmek konusunda pek başarılı olamadığı söylenebilir. Yeni yönetime göre Afganistan ve Pakistan’ın da dahil edildiği Genişletilmiş Ortadoğu bölgesi ABD çıkarları için önemini korumaya devam etmektedir. Ancak Bush yönetiminden farklı olarak küresel terörizmle mücadelede ana hedef Irak değil Afganistan ve sonra İran olarak tanımlanmıştır. Önceki yönetimin demokratikleşme ve terörle mücadele hedefleri Obama yönetimi tarafından sürdürülse de bu çerçevede uygulanacak olan yöntemler ve araçlarda değişiklikler yapılmıştır. İttifaklar, ortaklıklar ve kurumlara yapılan vurguyla yeni yönetim diplomasi ve çoktarafılık gibi yumuşak güç araçlarını yeni jeopolitik söyleminde kullanmaya başlamıştır.⁹⁵

95 Aylin Güney ve Fulya Gökcan, “The Greater Middle East as a Modern Geopolitical Imagination in American Foreign Policy”, s. 35.

Washington'daki bu değişim Türk-Amerikan ilişkilerinin normalleştirilmesinde tarihi bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Başkan Obama'nın 2009 yılında Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret sırasında TBMM'de yaptığı konuşmada Türkiye'yi ABD'nin hayati bir müttefiki ve Avrupa'nın çok önemli bir parçası olarak tanımlaması bu yeni yaklaşımın oluşturulmasına yardımcı olmuştur.⁹⁶ Bu ziyaret esnasında Başkan Obama'nın Türk-Amerikan ilişkilerini tanımlarken yine “model” metaforunu kullandığını görüyoruz. Bu anlayışa göre Türk-Amerikan ittifakı İslam dünyası için model olmalıdır.⁹⁷ “Model Ortaklık” kavramı her ne kadar ilişkilerin yeni çerçevesini çiziyormuş gibi görünse de çok net olmaması nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkilerin tamirinde çok da başarılı olamamıştır.

96 Barack Obama, “Remarks to the Grand National Assembly of Turkey in Ankara”, April 6, 2009, John T. Woolley ve Gerhard Peters, The American Presidency Project, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=85972>, (Erişim Tarihi 30 Mart 2011).

97 Barack Obama, “The President’s News Conference With President Abdullah Gul of Turkey in Ankara”, Turkey, April 6, 2009, John T. Woolley ve Gerhard Peters, The American Presidency Project, Santa Barbara, CA, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=85974>, (Erişim Tarihi 30 Mart 2011).

Kaynakça

“Wolfowitz Shifts Rationale on Iraq War.” *The Washington Post*, 12 Eylül 2003.

“Başbuğ: ‘İlimli İslam’ Laik Değil.” *Radikal*, 20 Mart 2004.

“Correspondence between President Johnson and Prime Minister Inonu, June 1964, as released by the White House, January 15, 1966.” *Middle East Journal* Cilt 20, No. 3 (Yaz 1966).

“Interview of U.S. Deputy Defense Secretary Paul Wolfowitz.” *CNN Türk*, 6 Mayıs 2003.

“Position on Question of the Turkish Straits-Exchange of Notes Between the Soviet Chargé d’affaires and Acting Secretary Acheson.” *Department of State Bulletin* Cilt 15, No. 374 (1 Eylül 1946).

“President Bush Discusses Freedom in Iraq and Middle East. November 6, 2003.” *The White House*. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>, Erişim Tarihi 2 Ağustos 2010.

“Shared Vision and Structured Dialogue to Advance the Turkish-American Strategic Partnership, July 5, 2006.” *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*. <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/SharedVision.pdf>, Erişim Tarihi 2 Eylül 2010.

“The Marshall Plan speech at Harvard University, 5 June 1947.” *OECD*. http://www.oecd.org/document/10/0,3343,en_2649_201185_1876938_1_1_1,00.html, Erişim Tarihi 22 Mart 2010.

“Turkey Clarifies Content of Accord.” *Turkish Daily News*, 11 Nisan 1996.

“Turkish, US Generals Meet, Eyes on Probe into Crisis.” *Turkish Daily News*, 10 Temmuz 2003.

Acheson, Dean. *Present at the Creation, My Years at the State Department*. New York: W. W. Northon & Co., 1969.

Agnew, John A. et.al, ed. *A Companion to Political Geography*. Oxford: Blackwell, 2003.

Akçapar, Burak. *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership*. Maryland: Rowman&Littlefield, 2007.

Alinza, Bülent. "The Turkish Update." *The Center for Strategic and International Studies*, October 12, 2001.

Altunışık, Meliha. "Turkey and the Changing Oil Markets in Eurasia." içinde *The Political Economy of Turkey in Post-Soviet Era: Going West and Looking East?*, ed. Libby Rittenberg. London: Praeger, 1998.

Altunışık, Meliha. "Turkish-American Security Relations: The Middle East Dimension." içinde *Turkish-American Relations: Past, Present and Future*, ed. Mustafa Aydın, Çağrı Erhan. New York: Routledge, 2004.

Atkinson, David ve Dodds, Klaus, ed. *Geopolitical Traditions: A Century of Geopolitical Thought*. London: Routledge, 2000.

Berggren, D. Jason ve Rae, Nicol C. "Jimmy Carter and George W. Bush: Faith, Foreign Policy, and Evangelical Presidential Style." *Presidential Studies Quarterly* Cilt 36, No. 4 (2006).

Bialasiewicz, Luiza et al. "Performing Security: The Imaginative Geographies of Current US Strategy." *Political Geography* Cilt 26 (2007).

Booth Ken, ed. *Statecraft and Security: The Cold War and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Brzezinski, Zbigniew. *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostategic Imperatives*. New York: Basic Books, 1997.

Bush, George. "Oklahoma State University Commencement Address (excerpts) 4 May 1990." *Survival* Cilt 32, No. 4 (Temmuz1990).

Clinton, William J. ve Çiller, Tansu. "The United States and Turkey: Developing an Enhanced Relationship." *US Department of State Dispatch* Cilt 4, No. 44 (1 Kasım 1993).

Couloumbis, Theodore A. *The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle*. New York: Praeger, 1983.

Çelik, Yasemin. *Contemporary Turkish Foreign Policy*. Westport: Praeger, 1999.

Dahlman, Carl. "Turkey's Accession to the European Union: The Geopolitics of Enlargement." *Eurasian Geography and Economics* Cilt 45, No. 8 (2004).

Dalby, Simon. *Environmental Security*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2002.

Deputy for Financial Management Comptroller, DSAA. "Foreign Military Sales, Foreign Military Construction Sales and Military Assistance Facts, Defense Security Assistance Agency as of September 1997." *Defense Technical Information Center*. <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA346400&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>, Erişim Tarihi 13 Ocak 2011.

Dodds, Klaus. *Geopolitics: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Duke, Simon. *United States Military Forces and Installations in Europe*. New York: Oxford University Press, 1989.

Flint, Colin. *Introduction to Geopolitics*. London, New York: Routledge, 2006.

Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press, 1992.

Göktepe, Cihat. "The Cyprus Crisis of 1967 and its Effects on Turkey's Foreign Relations." *Middle Eastern Studies* Cilt 41, No. 3 (2005).

Güney, Aylin and Gökcan, Fulya. "The Greater Middle East as a Modern Geopolitical Imagination in American Foreign Policy." *Geopolitics* Cilt 15, No. 1 (2010).

Gürün, Kamuran. *Türk-Sovyet İlişkileri: 1920-1953*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Hagel, Chuck. *Energy Supplies in Eurasia and Implications for U.S. Energy Security*, Hearing Before the Committee on Foreign Relations, September 27, 2005.

Hale, William. "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis." *Royal Institute of International Affairs* Cilt 68 (1992).

Hale, William. *Turkish Foreign Policy 1774-2000*. London: Frank Caas, 2000.

Harris, George S. "Turkey and the US", içinde *Turkey's Foreign Policy in Transition 1950-1971*, Kemal Karpat. Leiden : E.J.Brill, 1975.

Harris, George S. "U.S.-Turkish Relations." içinde *Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy*, ed. Alan Makovsky ve Sabri Sayarı. Washington D.C: The Washington Institute for Near East Policy, 2000.

Hepple, Leslie. "The Revival of Geopolitics." *Political Geography Quarterly* No. 5, Supplement (1986).

Hunter, Shireen. "Bridge or Frontier? Turkey's Post-Cold War Geopolitical Posture." *The International Spectator* Cilt 334, No. 1 (Ocak-Mart 1999).

Huntington, Samuel. "The Clash of Civilizations." *Foreign Affairs* Cilt 72, No. 3 (Yaz 1993).

Kalaitzaki, Theodora. "US Mediation in Greek – Turkish Disputes since 1954." *Mediterranean Quarterly* Cilt16, No. 2 (Bahar 2005).

Kaldor, Mary. *The Imaginary War: Understanding the East-West Conflict*. London, Basil: Blackwell, 1990.

Kennan, George. *Memoirs, 1925-1950*. New York: Pantheon Books, 1967.

Kissinger, Henry. *The White House Years*. London: Weidenfeld and Nicholson, 1979.

Laipson, Ellen B. *Congressional-Executive Relations and the Turkish Arms Embargo*. Washington: US Government Printing House, 1981.

Larrabee, F. Stephen and Lesser Ian O. *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*. Santa Monica, CA: RAND, 2003.

Leffler, Melvyn P. "Negotiating from Strength: Acheson, the Russians, and American Power." içinde *Dean Acheson and the Making of U.S. Foreign Policy*, ed. Douglas Brinkley. London: Macmillan, 1993.

Leffler, Melvyn P. "Strategy, Diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945-1952." *The Journal of American History* Cilt 71, No. 4 (Mart 1985).

Lesser, Ian O. "Turkey, the United States, and the Delusion of Geopolitics." *Survival* Cilt 48, No. 3 (Güz 2006).

Luttwak, Edward. "From Geopolitics to Geo-economics." *The National Interest* No. 20 (1990).

Mackinder, Halford. *Democratic Ideals and Reality*. New York: Norton Library, 1919.

Mahan, Alfred Thayer. *The İnşuence of Sea Power upon History, 1660-1782*. London: Little, Brown and Company, 1890.

Makovsky, Alan. "US Policy toward Turkey: Progress and Problems." içinde *Turkey's Transformation and American Policy*, ed. Morton Abramowitz. New York: The Century Foundation Press, 2000.

McGhee, George. *The US-Turkish-NATO Middle East Connection: How the Truman Doctrine and Turkey's NATO Entry Contained the Soviets*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan, 1990.

Menon, Rajan and Wimbush, S. Enders. "The US and Turkey: End of an Alliance?" *Survival* Cilt 49, No. 2 (2007).

Murphy, Alexander B. et. al. "Is There a Politics to Geopolitics?" *Progress in Human Geography* Cilt 28 (2004).

Müller, Martin. "Reconsidering the Concept of Discourse for the Field of Critical Geopolitics: Towards Discourse as Language and Practice." *Political Geography* Cilt 27, No. 3 (2008).

Nyrop, Richard F., ed. *Turkey: A Country Study*. Washington, DC: The American University, 1980.

Office of the Assistant Secretary of Defense. "Global Posture: Testimony as Prepared for Delivery by Secretary of Defense Donald H. Rumsfeld, Senate Armed Service Committee, Washington, DC, Thursday, September 23, 2004." U.S. Department of Defense. <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=156>, Erişim Tarihi 11 Mart 2011.

Olson, Robert W. "Relations among Turkey, Iraq, Kurdistan-Iraq, the Wider Middle East, and Iran." *Mediterranean Quarterly* Cilt 17, No. 4 (Güz 2006).

Park, Bill. "Strategic Location, Political Dislocation: Turkey, the United States and Northern Iraq." *Middle East Review of International Affairs* Cilt 7, No. 2 (Haziran 2003).

Parris, Marc. "Starting Over: U.S. – Turkish Relations in the Post-Iraq War Era." *Turkish Policy Quarterly* Cilt 2, No. 1 (2003).

Pelletiere, Stephen C. *Landpower and Dual Containment: Rethinking America's Policy in the Gulf*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Kasım 1999.

Perle, Richard ve McNamara, Michael J. "US Security Assistance for Turkey and the Challenge of Aid for the Southern Flank." *NATO's Sixteen Nations* Cilt 32, No. 2 (Nisan 1987).

Rubin, Michael. "A Comedy of Errors: American-Turkish Diplomacy and the Iraq War." *Turkish Policy Quarterly* (Bahar 2005).

Rustow, Dankwart A. *Turkey: America's Forgotten Ally*. New York: Council on Foreign Relations, 1987.

Sayarı, Sabri. "Turkey and the Middle East in the 1990s." *Journal of Palestine Studies* Cilt 26, No.3 (Bahar 1997).

Scott, Leonard Victor. *The Cuban Missile Crisis and the Threat of Nuclear War*. New York: Continuum, 2007.

Shelley, Fred M. et.al. *Political Geography of the United States*. New York, London: The Guilford Press, 1996.

Spain, James. "The United States, Turkey and the Poppy." *The Middle East Journal* Cilt 29, No.3 (Yaz 1975).

Stearns, Monteagle. *Entangled Allies: US Policy Toward Greece, Turkey and Cyprus*. New York: Council on Foreign Relations, 1992.

Sunday, Godson. "Turkey's Post Cold-War Relationship with the United States: A Critical Reappraisal". http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/1/9/5/pages251958/p251958-1.php, Erişim Tarihi 20 Ocak 2011.

Tejirian, Eleanor H. "The United States, the Ottoman Empire and the Post War Settlement." içinde *Creation of Iraq, 1914-1921*, ed. Reeva Spector Simon ve Eleanor H. Tejirian. New York: Columbia University Press, 2004.

Tekin, Ali ve Walterova, Iva. "Turkey's Geopolitical Role: The Energy Angle." *Middle East Policy* Cilt 14, No. 1 (Bahar 2007).

Truman, Harry S. *Memoirs, Cilt 2, Years of Trial and Hope*. Garden City, New York: Doubleday & Co., 1955.

Tuathail, Gearóid Ó ve Shelley, Fred. "Political Geography: From the Long 1989 to the End of the Post-Cold War Peace, içinde *Geography in America at the Dawn of the 21st Century*, ed. Gary L. Gale ve Cort J. Willmott. New York: Oxford University Press, 2004.

Tuathail, Gearóid Ó et.al., ed. *The Geopolitics Reader*. London: Routledge, 1998.

Tuathail, Gearóid Ó. "At the End of Geopolitics? Reflection on a Plural Problematic at the Century's End." *Alternatives* Cilt 22 (1997).

Tuathail, Gearóid Ó. "The Postmodern Geopolitical Condition: States, Statecraft, and Security at the Millennium." *Annals of the Association of American Geographers* Cilt 90, No.1 (2000).

Tuathail, Gearóid Ó. "Theorizing Practical Geopolitical Reasoning: The Case of US. Policy towards Bosnia in 1992." *Political Geography* Cilt 21, No. 5 (2002).

Tuathail, Gearóid Ó. *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. London, New York: Routledge, 1996.

Turan, Gül ve Turan, İlker. "Turkey's Emerging Relationship with Other Turkic Republics." içinde *The Political Economy of Turkey in Post-Soviet Era: Going West and Looking East?*, ed. Libby Rittenberg. London: Praeger, 1998.

U.S. Department of Commerce. "The Big Emerging Markets." *Business America* Cilt 115, No. 3 (1994).

U.S. Department of State Archive. "Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa. June 8, 2005." U.S. Department of State Archive. <http://bmena.state.gov/rls/fs/55743.htm>, Erişim Tarihi 17 Ağustos 2010.

U.S. Department of State. "Congressional Presentation for Foreign Operations Fiscal Year 1986-2000." U.S. Department of State. <http://www.fas.org/asmp/library>, Erişim Tarihi 12 Temmuz 2010.

U.S. Department of State. *Foreign Relations of the United States: Eastern Europe, the Soviet Union, 1946 Cilt VI*. Washington, D.C.: Government Printing Office, 1946.

U.S. Library of Congress. Congressional Research Service. *Turkey: Selected Foreign Policy Issues and US Views*. Carol Migdalovitz. Congressional Rep. RL33497.

US House of Representatives and Senate. *Legislation on Foreign Relations Through 1979: Current Legislation and Related Executive Orders, Cilt 1*. Washington, DC: US Government Printing Office, 1980.

Uslu, Nasuh. "The Factors Affecting Turkey's Relations with the United States in the Post-Cold War Period." *The Turkish Yearbook of International Relations* Cilt 31, No. 2 (2000).

Ülman, Haluk. *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri: 1939-1947*. Ankara: Sevinç, 1961.

W. Cox, Robert. "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory." içinde *Neorealism and Its Critics*, ed. Robert O. Keohane. New York: Columbia University Press, 1986.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "George Bush: The President's News Conference on the Persian Gulf Conflict, January 18, 1991". *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=19229>, Erişim Tarihi 5 Ağustos 2010.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "William J. Clinton: Remarks to the Turkish Grand National Assembly in Ankara, November 15, 1999." *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=56935>, Erişim Tarihi 21 Ağustos 2010.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "Barack Obama: Remarks to the Grand National Assembly of Turkey in Ankara, April 6, 2009." *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=85972>, Erişim Tarihi 30 Mart 2011.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "Barak Obama: The President's News Conference With President Abdullah Gul of Turkey in Ankara, Turkey, April 6, 2009." *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=85974>, Erişim Tarihi 30 Mart 2011.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "George W. Bush: Address Before a Joint Session of the Congress on the United States Response to the Terrorist Attacks of September 11, September 20, 2001." *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=64731>, Erişim Tarihi 22 Temmuz 2010.

Woolley, John T. ve Peters, Gerhard. "George W. Bush: Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 29, 2002." *The American Presidency Project* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29644>, Erişim Tarihi 29 Ağustos 2010.

X. "The Sources of Soviet Conduct." *Foreign Affairs* Cilt 25, No. 4 (1947).

Yanık, Lerna. "The Metamorphosis of 'Metaphors of Vision': 'Bridging' Turkey's Location, Role and Identity After the End of the Cold War." *Geopolitics* Cilt 14, No. 3 (Ağustos 2009).

Yılmaz, Şühnaz. "Challenging the Stereotypes: Turkish-American Relations in the Inter-war Era", *Middle Eastern Studies* Cilt 42, No. 2, (Mart 2006).

